

Afyonoğlu, M.F. (2020). Sosyal çalışmada keşişimsellik. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(2), 699-725.

Derleme

Makale Geliş Tarihi: 15.02.2020

Makale Kabul Tarihi: 08.04.2020

SOSYAL ALIşMADA KEřiřİMSELLİK¹

Intersectionality in Social Work

Meliha Funda AFYONOĞLU*

* Arř. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakóltesi, Sosyal Hizmet Bólümü, fafyon@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7690-5602

ÖZET

Bu araştırma, feminist teoride gelişen yaklaşımlardan biri olan keşişimselliğe ve sosyal çalışma disiplini ve mesleği için keşişimselliğin ihtiva ettiklerine yónelik bir alan-yazın değerlendirmesi yapmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, öncelikle sosyal çalışmada keşişimselliğin neden gerekli olduğu gelişen sosyal çalışma tanımları üzerinden tartışılmakta, daha sonra keşişimsellik sınıflandırmalarına yónelik teorik bilgi verilmekte ve son olarak keşişimselliğin sosyal çalışma disiplinine yónelik katkılarına odaklanılmaktadır. Sosyal çalışmanın epistemolojik temelini güçlendirmesinin yanı sıra, hizmet verilen nüfusu farklılık ve çeşitlilik zemininde tanımak, sosyal çalışmacının kendisine ve mesleki rolüne dair öz-farkındalık kazanması ve sosyal çalışmacının sorun ve ihtiyaçlara yónelik çözüm önerileriyle sosyal politika geliştirilmesine zemin hazırlayarak sosyal adalete katkı sunması keşişimsellik yaklaşımının sosyal çalışmaya en önemli katkıları olarak sunulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Keşişimsellik, sosyal çalışmanın tanımlanması, feminist sosyal çalışma, sistematik keşişimsellik, sosyal inşaacı keşişimsellik

ABSTRACT

This research aims to make a literature review on intersectionality which is one of the developing approaches in feminist theory and on the implications of intersectionality for social work discipline and profession. In this respect, firstly the reasons why intersectionality is necessary in social work are discussed through the developing definitions of social work. This section tries to reveal the theoretical justification of the adoption of the intersectional approach in social work by focusing on the development of social work definitions of the International Federation of Social Workers and the International Association of Schools of Social Work and the standards of Council on Social Work Education. The following section focuses on definitions and classifications of the intersectionality, which are classified as

---

¹ Bu araştırma Seluk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet bölümünde yazılan "Konya'da Yaşayan Suriyeli Kadınların Sorun ve İhtiyalarıyla Şekillenen Şiddet Deneyimi: Keşişimsellik Perspektifinden Bir Sosyal alışma Değerlendirmesi" isimli doktora tezinden üretilmiştir.

"systematic intersectionality" and "constructionist intersectionality", through the differences and similarities between them. The final part focuses on the contributions of intersectionality to social work. Besides strengthening the epistemological basis of social work, the most important contributions are presented to know the clients on the ground of difference and diversity, to enhance self-awareness of the social worker and of her/his professional role, and to contribute to social justice agenda by producing solutions to the problems and needs of the clients.

Key words: *Intersectionality, defining social work, feminist social work, systematic intersectionality, constructionist intersectionality*

GİRİŞ

Sosyal adaleti ve insan haklarını temel alarak eşitlikçi ve özgürlükçü bir dünya kurmayı hedefleyen ve bu doğrultuda birey, grup ve topluluklarla beraber çalışan sosyal çalışma disiplini için birey ve yapısal eşitsizlikler arasındaki ilişkiyi anlamak ve bu ilişkiyi özelden birey, genelde toplum lehine değiştirmek temel bir kaygıdır. Bu kaygının giderilmesi içinse sosyal çalışmacının çalıştığı gruplara dair mesleki yetkinliğe sahip olması, öz-düşünümsel bir süreç dahilinde öznelliğinin ve hizmetlerini sunuş biçiminin hizmet faydalanıcılarına olan etkisi üzerine düşünmesi, sosyal politika ve savunuculuk çalışmalarıyla ise sosyal adalete katkı vermesi beklenmektedir. Feminist sosyal çalışma, eleştirel sosyal çalışma, baskı karşıtı uygulama bu beklentiye verilen teorik cevaplar olarak okunabilmektedir. Feminist hareket içerisinde şekillenen, bireyleri anlarken farklılıkları ve çeşitlilikleri bir arada düşünen, bireyin biricikliğini göz ardı etmeden birey ve yapı arasındaki kurucu, dönüştürücü ve ilişkisel süreçlere odaklanan, bireylerin sosyal konumlarını ve bu sosyal konumların avantajlara ve dezavantajlara erişimini açığa çıkaran, bireylerin kimlik oluşumu süreçlerini çok boyutlu faktörlerin kesişiminde anlaşılmasını sağlayan ve Sosyal Çalışma Eğitimi Konseyi tarafından mesleki yetkinlik adına bir standart olarak belirlenen "kesişimsellik yaklaşımının" ise bu beklentileri karşılayabilmek adına geliştirilen ve açıklayıcı gücü en yüksek olan yaklaşımlardan biri olduğu düşünülmektedir. Bu düşünce doğrultusunda, teorik bilgi birikiminin genişlediği, ancak sosyal çalışma perspektifinde özellikle ulusal literatürde yeterli sayıda çalışmanın bulunmadığı kesişimsellik yaklaşımına dair teorik ve ampirik çalışmaların yapılması elzem görülmektedir. Bu zeminde bu araştırma, öncelikle uluslararası platformlarda tanımlanan sosyal çalışma tanımlarına odaklanarak sosyal çalışmada kesişimsellik yaklaşımına neden ihtiyaç duyulduğuna, daha sonra kesişimsellik sınıflandırmalarına ve son olarak kesişimsellik yaklaşımının sosyal çalışma disiplinine yönelik katkılarına odaklanmaktadır.

1. Sosyal alışmanın Tanımlanması ve Bu Tanımın Gerektirdiği Kesişimsellik Yaklaşımı

Uluslararası Sosyal Hizmet Federasyonu [IFSW] ve Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği [IASSW]'nin 2001 yılında sosyal çalışma tanımına yönelik güncellemeleri, sosyal çalışma disiplini ve mesleğinde büyük bir gelişme olarak yorumlanmaktadır. Bu tanımın sosyal çalışma literatüründe en etkili tanım olduğu ve sosyal çalışmacıların baskıyla mücadelelerinde bir devindiren güç olarak etki ettiği belirtilmektedir (Truell, 2014). IASSW ve IFSW 2001 yılındaki sosyal çalışma tanımlaması alıntıdağı gibidir:

İnsan hakları ve sosyal adalet ilkelerini temel alan; sosyal değişimi destekleyen, insanların iyilik durumunun geliştirilmesi için insan ilişkilerinde sorun çözmeyi, güçlendirmeyi ve özgürleştirmeyi amaçlayan ve bunun için insan davranışına ve sosyal sistemlere ilişkin teorilerden yararlanarak insanların çevreleri ile etkileşim noktalarına müdahale eden bir meslektir (IASSW, 2001).

Görüldüğu üzere 2011 yılında sosyal çalışma; sosyal adalet ve insan hakları temelinde, bireye ve bireyin çevresiyle ilişkisinde ortaya çıkan problemlere müdahale ederek bu problemleri çözmeye çalışan, bu problemlerin çözümünde bireyin güçlenmesini ve özgürleşmesini hedefleyen ve bu süreçte “insan davranışını” ve “sistem teorileri”nden yararlanan “bir meslek” olarak tanımlamıştır. Tanım, sosyal çalışmacılar tarafından, “bireyi ve bireyselliği” odağına alması, “sosyal çevrelerinde işlevsel olmaya odaklanması, kolektivite ve sosyal uyumu içermemesi”, “ulusal ya da yerel düzlemleri” göz ardı eden “Avrupa merkezci yaklaşımı” ve varoluş sebebi sosyal ve ekonomik adaleti sağlamak olan sosyal çalışmanın temel amaçlarına zıt olduğu sebepleriyle eleştirilmiştir (Ornellas, Spolander ve EngelBrecht, 2018). K. Healy (2000)'e göre 1980ler sonrası sosyal çalışma:

Çok költürcülük söyleminin baskınlaştığı, sosyal çalışmacı- hizmet alan ilişkisinin yetkeci değil, eşitlikçi olması gerektiğinin vurgusunun arttığı ve hizmet alanın bir özne olarak konumunun yeniden belirlendiği bir zeminde bambaşka bir ontolojik yapıya bürünmüştür. İlk bakışta sosyal çalışmayı insancillaştırıyormuş gibi görünen bu entelektüel iklim[...] hizmet alanların sorunlarına karşı kapitalizm, ataerkillik, sınıf, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ırkçılık gibi yapısal sosyal süreçlere öncelik vermekten vazgeçmiş, eleştirel ve özdüşünümsel bir tutumdan uzaklaşmış, ilerlemeci sosyal değişim için ezilen nüfus gruplarıyla birlikte çalışma idealini yok saymış ve kolektif eylem düşüncesinden gittikçe uzaklaşmıştır (aktaran Akbaş, 2014: 78).

Bu eleştiriler ışığında, IASSW ve IFSW 3000 sosyal çalışmacının katılımıyla 2014 yılında yeni bir sosyal çalışma tanımı yapmıştır:

Sosyal çalışma, sosyal değişimi ve gelişimi, sosyal uyumu ve insanların güçlenmelerini ve özgürleşmelerini destekleyen, uygulama temelli bir meslek ve akademik disiplindir. Sosyal adalet, insan hakları, kolektif sorumluluk ve farklılıklara saygı ilkeleri sosyal çalışmanın merkezindedir. Sosyal çalışma teorileri, sosyal bilimler, insani bilimler ve yerel bilgi ile desteklenen sosyal çalışma, yaşam zorluklarına/mücadelelerine işaret etmek ve refahı/ iyilik halini geliştirmek için insanlarla ve yapılarla çalışır.

Yukarıdaki tanım ulusal ve/veya bölgesel düzeylerde geliştirilebilir (IASSW, 2014).

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi, “insan hakları, sosyal adalet, sosyal değişim, insanların özgürleşmesi, güçlenmesi ve refahı” sosyal çalışma pratiklerinin temelini oluşturmaktadır. 2001 ve 2014 tanımları karşılaştırıldığında, ilk göz çarpan 2014 tanımının sosyal çalışmayı, hem “bir meslek” hem de “akademik bir disiplin” olarak tanımlamasıdır. Bu bağlamda sosyal çalışma pratikleri gerçekleştirilirken yararlanılacak bilgi temeli “insan davranışı ve sosyal sistem teorilerinden, “ sosyal bilimler, insani bilimler ve yerel bilgi” temeline genişletilmiş, sosyal çalışma pratiklerinde sosyal çalışma teorisinin ve bilimsel bilginin önemi vurgulanmıştır. “İnsan ilişkilerinde sorun çözme” tanımdan çıkarılarak, sosyal uyum, kolektif sorumluluk ve farklılıklara saygı ilkeleri tanıma eklenmiştir (Irene, 2014). “Bireyin özgürleşmesi ve güçlenmesi” vurgusu korunarak yapılan bu değişikliği, “mikro odaktan”, kolektif bir duruşu simgeleyen “makro odağa” doğru bir geçiş olarak okumak mümkün görünmektedir (Ornella vd., 2018). Nitekim 2001 yılında “insanların çevreleri ile etkileşim noktalarına müdahale eden”, bu bağlamda bireyden çevreye doğru bir hareketle sorunları açıklayan sosyal çalışma tanımı, 2014 yılında yaşam zorluklarına işaret eden, problem çözme yerine, “sosyal değişimi” ve “sosyal uyumu” vurgulayan ve tüm bunları ancak hem “insanlarla” hem “yapılarla” çalışarak yapabilecek, ulusal ya da bölgesel düzeyleri içeren bir tanıma evrilmiştir.

Tanımdaki bu değişimlerin, kelimelerin yer değiştirmesinden ya da yeni kelimelerin eklenmesinden çok daha fazlasını ihtiva ettiği, sosyal çalışma teori ve uygulaması, sosyal hizmet ihtiyacına yönelik üretilecek sosyal politikalar, hizmetlerin sunulmuş biçimleri, sosyal çalışmacı ve hizmet alanlar arasındaki ilişkiler ile ilgili ve tüm bunları dönüştürücü bir nitelikte olduğu düşünülmektedir. Bu zeminde, “özgürleşen ve güçlenen birey vurgusu” korunarak, “sosyal adalet” ve “insan hakları” temelinde, “farklılıklara saygı duyan”, “sosyal değişimi ve uyumu” kolektif bir sorumlulukla sağlayacak bir sosyal çalışmanın ne anlama geleceği ve uygulamasının nasıl olacağı gibi soruların sosyal çalışma disiplini ve mesleğinin gelişimi için oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Bu soruya verilecek akademik yanıtların alan

uygulamalarını, mesleki uygulamalardan gelecek yanıtın da akademiye dönüştürdüğü/ dönüştüreceğı düşünöldüğünde, son olarak bu tanımın ve bu tanımın işleyişinin sosyal çalışma eğitime yansımalarını da incelemek gerekmektedir. Bu bağlamda, sosyal çalışma bölümlerinin eğitim politikalarını ve akreditasyon standartlarını belirlemekle görevli olan Sosyal Çalışma Eğitimi Konseyi [CSWE]'nin 2008 yılında ortaya koyduğu ve 2015 yılında revize ettiği “Uygulamada Farklılıkla ve Çeşitlilikle Angaje Olmak” standardı ve yetkinliği yol gösterici olmaktadır:

Sosyal çalışmacılar farklılık ve çeşitliliğin insan deneyimini nasıl karakterize ettiğini, biçimlendirdiğini ve kimlik oluşumunda kritik olduklarını anlarlar. Çeşitliliğin boyutları, çoklu faktörlerin “kesişimleri”² olarak anlaşılır. Bu boyutlar yaş, sınıf, renk, kültür, engellilik ve yapabilirlik (ability), etnisite, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet kimliği ve ifadesi, göçmen statüsü, medeni durum, politik ideoloji, ırk, din/tinsellik, biyolojik cinsiyet, cinsel yönelim ve kabile egemenlik statüsünü (tribal sovereign status) içermekte, ancak bunlarla sınırlı kalmamaktadır. Sosyal çalışmacılar, farklılığın sonucu olarak, bir insanın yaşam deneyiminin baskı, yoksulluk, marjinalizasyon ve yabancılaşma aynı zamanda imtiyaz, güç ve övgü (acclaim) içerebileceğini anlarlar. Sosyal çalışmacılar aynı zamanda baskı ve ayrımcılığın biçimlerini ve mekanizmalarını anlarlar. Ve sosyal, ekonomik, politik ve kültürel dışlanmaları içeren bir kültürün yapısının ve değerlerinin ne derecede baskı, marjinalleştirme, yabancılaştırma ya da imtiyaz ya da güç yarattığının farkındadırlar (CSWE, 2015).

Göröldüğü üzere, bir öğrencinin mezun olup bir meslek elemanı olabilmesi ya da sosyal çalışmacı olarak mesleki yetkinlik kazanabilmesi için “insan deneyiminin ve kimlik oluşumunun” nasıl şekillendiğini, bu oluşumlarda etkili olan faktörlerin neler olduğunu ve bu faktörlerin kesişerek kimlikleri nasıl kurduğunu, baskı ve ayrımcılık mekanizmalarının neler olduğunu ve nasıl işlediğini, hizmet alanların kültürlerine ve bu kültürlerin baskı, ayrımcılık ve imtiyazları nasıl ortaya çıkarabileceğine hakim olması gerekmektedir. Sosyal çalışmacılar bu standardı, farklılık ve çeşitliliğe dair yeni bir perspektif ortaya koyan, sosyal çalışmaya hakim olan pozitivist ve modern paradigmanın nedensellik ve rasyonalite anlayışı içerisinde şekillendirdiği “bireylerin çevreleriyle özsel olarak “yararlı” ilişkileri olduğu” anlayışına bir tepki olan, kültürel bağlamın içerildiği ve insan deneyiminin karmaşıklığını, subjektif ve çoklu doğruların olduğu post-modernist bir paradigmaya doğru bir değişim olarak okumanın mümkün olduğunu belirtmektedirler (Jani, Pierce, Ortiz ve Sowbel, 2011). Mesleki yetkinliği kazanmanın yolu olan bu bilgi birikiminin, bir sosyal çalışma becerisine nasıl dönüştürölebileceğı, birey ile baskı, güç ve imtiyaz mekanizmaları arasındaki ilişkinin

² Vurgu eklenmiştir.

nasıl kurulacağı, farklılık ve çeşitliliğin “kesişen” boyutlarının nasıl anlaşılacağı ve sosyal çalışma alanyazınına nasıl kazandırılacağı ise sosyal çalışma alanında gelişen bir literatüre sahiptir.

Sosyal çalışmada çağdaş perspektifler olan “eleştirel yaklaşım”, “ayrımcılık ve baskı karşıtı uygulama”, “güçlendirme yaklaşımı”, “çok kültürcü sosyal çalışma” ve “feminist sosyal çalışma”nın bu soruya verdiği çeşitli cevaplar vardır. Her birinin “feminist hareketten” etkilendiği söylenebilecek bu yaklaşımların, 2014 tanımına uygun, tanımı genişleten, yeni problemler ortaya koyarken, aynı zamanda çözebilen yaklaşımlar ürettiklerini söylenebilmektedir. Tüm bu yaklaşımların ortak noktalarının ise birey ve eşitsizlikler arasındaki ilişkinin kurulmasının olduğu, bu bağlamda sosyal çalışma için yeni söylemler, araştırma ve uygulama alanları açtıklarını görülmektedir.³ Mehrota (2010)'nın da vurguladığı gibi, kendi limitleri ve güçlü yönleri olan tüm bu paradigmlar, sosyal çalışmanın epistemolojik temelini güçlendirmektedir. Ancak, 2014 tanımı ve 2015 eğitim standartları göz önünde bulundurulduğunda, bireyin öznelğini ve öznelğini göz ardı etmeden, özgürleşme ve güçlenme sürecini baskı ve imtiyaz mekanizmalarına indirgemedi, aynı zamanda bu mekanizmaların bireylerin kimlik oluşum süreçlerinde, ihtiyaç ve problemlerinin ortaya çıkışında, kaynaklara erişimlerinde ve geliştirdikleri baş etme mekanizmalarında nasıl bir rol oynadığını göstermek, başka bir deyişle birey ve bu mekanizmaların birbirlerini kurucu, dönüştürücü ve ilişkisel bağlamını “farklılıklara ve çeşitliliklere” odaklanarak ortaya koymanın, analitik olarak bu alanda açıklayıcı gücü oldukça yüksek olduğu düşünülen ve EPAS kriterlerinde açıkça ismi konulan “kesişimsellik yaklaşımı” olduğu düşünülmektedir. Bu bilgiler ışığında araştırmanın sonraki bölümlerinde öncelikle feminist hareket içerisinde şekillenen kesişimselliğin tarihsel arka planı ve buna bağlı olarak “kesişimsellik” yaklaşımına neden ihtiyaç duyulduğu, daha sonra ise kesişimselliğin tanımlanması ve kesişimselliğin sosyal çalışma literatürüne olası katkıları tartışılmaktadır.

---

³ Teori ve uygulama açısından her biri çok önemli olan ortak, birbirlerine bağlı ve birbirlerine gönderme yapan ve birbirlerinden etkilenen prensiplere sahip bu yaklaşımların her birini detaylı anlatmak araştırma amaçlarına uygun olmadığından dolayı araştırma kapsamına alınmamıştır.

2. Kesişimselliğın Tarihsel Arkapları, Kesişimselliğın Tanımlanması ve Kesişimsellik Sınıflandırmaları

Marxism'den etkilenen feminist duruş epistemolojisi, marjinalize olmuş, dışlanmış, yaftalanan ya da toplumun görünmeyen yüzleri olarak görülen grupların kendi sosyal gerçekliklerini ve bu gerçekliklerle şekillenen sosyal konumlarının anlaşılması için bu kişilerin bilgisine başvurulması gerektiğini vurgulamış ve bilgi üretiminde bu kişilerin *epistemolojik* olarak imtiyazlı konumuna odaklanmıştır (Norgbey, 2017). Feminist duruş epistemolojisinin kabulüyle, bilgiyi tecrübe edenin bilginin esas kaynağı olarak kabulü, baskı gören kişilerin güçlendirilmesi, kadınların erkeklere referansla tanımlanmasının terkedilerek "kadınlığın" ve "kadın deneyiminin" anlamı tartışılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla, feminizmin eleştirel temalarından birini: "*farklı tarihsel durum ve koşullarda kadın olmak ne demektir?*" sorusu oluşturmuştur (Brah ve Phoenix 2004: 76). Ancak bu sorunun cevabı, yeni bir soruyu doğurmuş, özellikle 2.dalga feminizm hareketi kadın deneyimini anlamaya çalışırken "hangi kadının deneyimi?" sorusunu sormuştur (Shields, 2008). Bu soruların arka planını, kadınları bir arada tutmayı ve ortak bir mücadele yürütmeyi hedefleyen söylemler olan "biz", "kadınlar", "tüm dünyanın kadınları", "küresel kız-kardeşlik" gibi anlatıların, kadınlar arası farklılıkları göz ardı etmesi oluşturmuştur. Bu bağlamda, ikinci ve üçüncü dalga feministler feminizmin odağının orta sınıf, eğitimli, beyaz kadınlar olmasını eleştirmişlerdir (Shields, 2008). Başka bir deyişle, eleştirinin amacı beyaz bir kadının kadınlık deneyimiyle, siyah bir kadının kadınlık deneyimi, işçi sınıfından bir kadınlık deneyimi, kapitalist bir kadının "kadınlık deneyimi" arasında ortaklıklar olduğu gibi, çok önemli farklılıklar olduğunu altını çizmektir.

Davis (2008) feminist düşüncenin farklılık konusunu iki şekilde ele aldığını ifade etmektedir. İlk akım, ırk, sınıf ve toplumsal cinsiyetin kadınların kimliklerinde, deneyimlerinde ve güçlenme mücadelelerine etkilerini anlamaya çalışmaktadır (Davis, 2008). Bu akım; özellikle yoksul ve beyaz olmayan kadınların, beyaz batı feminist teorisindeki marjinalleşmeleri ile ilgilenmektedir (Davis, 2008). Beyaz olmayan (women of color) feminist kadınlar, feminizmin kadınları özelleştirip, tüm kadınlar için konuşmasını, dolayısıyla ırka dayalı, etnik, sınıfsal ve cinsel farklılıkları göz önüne almamalarını eleştirmişlerdir (Nash, 2008). Özellikle siyahi kadınlara dair toplumsal cinsiyet kategorisinin dekonstrüksiyona -yapı sökümüne- uğratılmasının gerekliliğini vurgulamışlar, sosyal sınıf ve ırkın ürettiği benzerlikler ve farklılıkları tartışmışlardır (Phoenix, 2006).

Bu akım içerisinde, siyahi kadınların siyah olmaktan, kadın olmaktan ve işçi sınıfı olmaktan dolayı gördükleri baskı, 3lü baskı (triple oppression) modeli olarak tanımlanmıştır (Yuval-Davis, 2006; Davis, 2008). Yaklaşım; siyah kadınların beyaz kadınlardan daha dezavantajlı bir durumda olduğunu çünkü hem seksizm, hem ırkçılık, hem de yoksullukla mücadele etmeleri gerektiğinin altını çizmektedir (Prins, 2006). Başka bir deyişle, kadınlar sadece kadın oldukları için değil, aynı zamanda işçi sınıfına ait oldukları için ya da beyaz olmadıkları için de baskıya maruz kalmakta ve ezilmektedirler. Kadın deneyiminin ırk-toplumsal cinsiyet- sınıf üçlemesi dahilinde çalışılması kadınlar arasındaki farklılıklara ışık tutsa da aynı zamanda baskı kategorilerinin birbirlerine eklemlenerek çalışılması sonucunu doğurmuştur. Dolayısıyla, üçlü tehlike (triple jeopardy) yaklaşımı, ya da ona benzer olan çok katmanlı baskı teorileri, bir eşitsizlik kategorisinin bir diğerine eklemlenmesiyle bireylerin nasıl daha kırılgan, marjinalleştirilmiş ve ikincilleştirilmiş hale geldiğini incelemiştir (Davis, 2008). Bu yaklaşımın temeli kadınlara atfedilen marjinallik kategorileri arttıkça, baskınında arttığı üzerine kurulmuştur (Shields, 2008). Bu bağlamda feminizmin odağını beyaz kadınlardan uzaklaştırırsa da, kadınlık, siyahlık ve işçi sınıfı kategorilerinin *özselleştirilmemesi* gerektiğini göz ardı etmiştir (Yuval-Davis, 2006). Özselliğe dair geliştirilen bu eleştiri ise, feminist düşüncenin farklılıklara dair çalışmalarındaki ikinci akımı ortaya çıkarmıştır. Davis (2008), feminizmin farklılıklara yaklaşımını yansıtan ikinci akımın odağının ırk, sınıf ve toplumsal cinsiyetin etkileşiminin kadınların sosyal ve materyal gerçekliklerinde güç ilişkilerini nasıl ürettikleri ve dönüştürdükleri olduğunu ifade etmektedir. Başka bir deyişle, kadın deneyimini anlamının yolunun, ırk sınıf ve toplumsal cinsiyetin ayrı ayrı kadınlar üzerinde nasıl bir baskı oluşturduğu değil, bu sosyal kategorilerin nasıl *iç içe geçtiği* ve tabakalaşma biçimlerinin birbirleriyle *ilişki içerisinde* çalışılması gerektiğidir (Choo ve Ferree, 2010).

Kesişimsellik bu tarihi arka plan, teorik birikim ve en önemlisi baskı kategorilerin ilişkisel bir şekilde çalışılması gerekliliği sonucunda ortaya çıkmıştır. Kesişimsellik toplumsal cinsiyetin, ırk, göç statüsü, tarih ve sosyal sınıf gibi diğer sosyal kategorilerden bağımsız olarak izole bir analitik çerçevede incelenmesine karşı çıkan ikinci ve üçüncü dalga feminizmin kavramsallaştırdığı bir görüştür (Samuels ve Ross- Sheriff, 2008). Genel bir çerçevede kesişimsellik çalışmalarının başlangıcı, ırk, sınıf ve toplumsal cinsiyetin nasıl iç içe geçip, kesiştiğine ve karşılıklı birbirlerini nasıl ve hangi ilişkilerle kurduğuna odaklanmıştır (Davis, 2008). Irkın nasıl cinsiyetçileştiğine, toplumsal cinsiyetin nasıl ırklaştığına ve her ikisinin ilişkisinin

nasıl sosyal sınıfın sürdürölüşünü ve dönüştürölüşünü sağladığını merkeze almışlardır (Davis, 2008). Ancak kesişimsellik çalışmaları ilerledikçe kesişimselliğin tanımı, hangi yöntemlerle araştırılacağı, uygulama alanının ne olduğu ile ilgili konular tartışılmaya başlanmıştır. Araştırmanın bir sonraki bölümü bu tartışmalar içerisinde kesişimselliğin tanımlanmasına odaklanmaktadır.

2.1. Kesişimselliğin Tanımlanması

Kesişimselliği tanımlayan ve bir feminist yöntem olarak ortaya koyan eleştirel ırk teorisyeni Crenshaw'dır (Nash 2008; Phoenix 2006; Yuval- Davis 2006; Vidales, 2010). Crenshaw'a göre kesişimsellik:

Azınlık grubundan bir kadın, şehrin ana geçiş yolunda dolaşırken ortaya çıkmaktadır. 'İrkçılığın yolu' ana otoyoldur. Bu yolla kesişen yollardan biri sömürgeciliğin yolu, bir diğeri ise ataerkilliğin yolu olabilir... Yolda dolaşan bu kadın, baskının sadece bir biçimi ile değil, her biçimiyle uğraşmak zorundadır. Baskı biçimleri yol adlarıyla da birleşerek, ikili, üçlü, çok boyutlu ve çok katmanlı baskı örüntüleri oluşturmaktadır. (Crenshaw, 2001, aktaran: Yuval- Davis 2006: 196).

Crenshaw'ın kesişen yollar metaforuyla anlattığı gibi, kesişimsellik; bireylerin sosyal konumlarının ırkçılık, ataerkillik, sınıf gibi *baskı sistemlerinin* toplamından değil, bu sistemlerin birbirleriyle kesiştiği noktada ortaya çıktığını savunmaktadır. Buna bağlı olarak kesişimsellik öznenin ve özneliğin ırk, toplumsal cinsiyet, sınıf, cinsellik gibi eksenlerin karşılıklı olarak birbirini *biçimlendirmesi* ve özneyi ve özneliği kurması olarak tanımlanabilmektedir (Nash, 2008). Böyle bir formülasyon, sosyal kimliklerin birbirinden bağımsız işlediğini ve birbirlerine eklenip deneyimi biçimlendirdiğini ifade eden kavramsallaştırmalara zıt bir yerde kendini konumlandırmakta, dolayısıyla bireyin kimliğinin, kişinin ait olduğu grupların birbirlerine *eklemlenmesiyle* açıklanamayacağını savunmaktadır (Warner, 2008). Başka bir deyişle, ne toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, ne seksizm, ne de ırkçılık gibi baskı kategorileri tek başlarına "bireyin deneyimini" açıklayamamakta, "ırk, kast, etnik köken, dil, cinsel yönelim, zorla yerinden edilme, mültecilik" gibi diğerk faktörlerin kesişimleriyle kadınların sosyal konumunun belirlendiğinin altı çizilmektedir (Women's Rights and Economic Change, 2004: 1). Bu zeminde kesişimsellik sosyal kategorilere ve sosyal kimliklere dair bütüncül ve ilişkisel bir anlayış geliştirilmesine yardımcı olmuştur. Kesişimsellik kişilerin toplumsal cinsiyet, ırk, sosyal sınıf, cinsellik gibi sosyal kategorilerin içinde simultane olarak konumlandığını ve tek bir sosyal kategoriye odaklansak bile bu kategoriyi diğerk kategorilerden izole bir şekilde anlayamayacağımızı vurgulamaktadır (Phoenix, 2006).

Kesişimsellik teorisyenleri *sosyal konumların* ve bu sosyal konumları anlamamızı sağlayan *sosyal kategorilerin ilişkisel* olduğunu, bu bağlamda kesişimselliğin günlük hayatı yapılandıran çok boyutlu konumlandırmaları ve sosyal konumların merkezinde olan *güç ilişkilerini* görünür kılmak için yararlı bir araç olarak görülebileceğini ifade etmektedirler (Phoenix ve Pattynama, 2006). Başka bir deyişle, kesişimsellik sosyal kimliklere ve konumlara, sosyal konumları kuran kompleks ilişkilere ve yapısal dezavantajlara aynı anda odaklanmaktadır (Hunting, Grave ve Hankivsky, 2015). Bireylerin sosyal kimliklerini ve sosyal konumlarını imleyen bu kesişim noktası ise, kişilerin sosyal konumlarını belirlemekte, dolayısıyla bu sosyal konum içinde baskı görüp-görmeyeceğini ya da imtiyazlara ulaşip-ulaşamayacağını belirlemektedir. Bu zeminde kesişimsellik; toplumsal cinsiyetin anlaşılması, çalışılması ve toplumsal cinsiyetin diğer kimliklerle nasıl kesiştiğini görülmesini, aynı zamanda bu kesişimselliklerin bireyin kendine özgü baskı ve fırsat deneyimine nasıl katkı verdiğini anlamamızı sağlayan analitik bir araç olmaktadır (Women's Rights and Economic Change, 2004; Jordan-Zachery 2007).

Kesişimsellik benzer bir bağlamda, ırk, toplumsal cinsiyet, sınıf gibi toplumsal kimliklerin niteliksel olarak farklı anlam ve deneyimleri biçimlendirdiğini vurgulayan düşüncedir (Warner, 2008). Bu yüzden de, politik, tarihsel ve sosyal bağlamları göz önünde bulundurarak farklı kimlik tiplerinin ortaya çıkardığı bireysel deneyimlere odaklanır (Women's Rights and Economic Change, 2004). Dolayısıyla kesişimsellik araştırmaları toplumsal cinsiyeti, siyahi kadın siyahi bir erkeğe göre iki kat dezavantajlıdır gibi *dezavantajların birikimi* üzerinden çalışmak yerine, *farklı kesişimsel konumlar* arasındaki *niteliksel deneyim farkına* odaklanmıştır (Shields, 2008; Vidales, 2010). Bu bağlamda kesişimsel analiz; çok boyutlu kimlikleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır ve farklı kimliklerin kombinasyonu sonucunda ortaya çıkan farklı *“ayrımcılıkları”* ve *“dezavantajları”* görünür kılmaya çalışır (Erez ve ark. 2009). Bu bağlamda kesişimsel bir konumda, kişiler bir grup içinde dezavantajlı, ancak başka bir grupta *avantajlı* olabilmektedir. Başka bir deyişle, bir bağlamda baskı olarak değerlendirilebilen bir durum başka bir bağlamda *imtiyaz* olabilmektedir (Samuels ve Ross-Sheriff, 2008; Women's Rights and Economic Change, 2004; Shields, 2008). Örnek olarak, Amerika'da yaşayan beyaz lezbiyen bir kadının, cinsel yönelimi sebebiyle dezavantajlı olurken, aynı kadının ırka dayalı olarak imtiyazlı konumda olması gösterilebilir (Shields, 2008). Benzer biçimde, iş yaşamında doktor olarak saygı gören bir kadın, ev yaşamında ev içi şiddete maruz kalıyor olabilir. Dolayısıyla bireyler, bir sosyal alanda *imtiyaz ve fırsatları* deneyimlerken, başka bir

sosyal alanda *baskıyı simultane olarak* yaşayabilirler (Women's Rights and Economic Change 2004; Erez vd., 2009).

Kişiler baskıların kesişiminde konumlandıkları gibi, imtiyazların da kesişiminde konumlanmış olabilirler (Shields, 2008). Bu zeminde kesişimsellik, kişilerin baskıya uğraması kadar fırsatlara ulaşmasını da çalışabilmemizi sağlayıp, bireylerin deneyimindeki *niteliksel farklılıklara* odaklanmamıza zemin hazırlamaktadır. Kesişimsellik, kadınların kadınlık deneyimini, birçok iç içe geçmiş ve kesişen baskılarla, farklı bağlamlarda, farklı şekillerde yaşadığı gerçeğini her zaman göz önünde bulundurmaktadır (Samuels ve Ross-Sheriff, 2008).

Tüm bu bilgiler ışığında kesişimselliğin insan anlayışı:

Bireysel kimliklerin ırk, yerellik, cinsellik, toplumsal cinsiyet ifadeleri, göçmen statüsü, yaş, yapabilirlik ve din gibi sosyal konum ve kimliklerin birbirleriyle etkileşimi ile biçimlendiği üzerine kurulmuştur. Bu etkileşimler yasa, politikalar, dini kurumlar, medya, hükümetler ve diğer politik ve ekonomik birlikler gibi birbirleriyle ilişkili sistemler ve güç yapıları içerisinde ortaya çıkmaktadır. Bu süreçler yoluyla, sömürgecilik, emperyalizm, ırkçılık, homofobi, engelli ayrımcılığı ve ataerkilliğin biçimlendirdiği, birbirine bağlı baskı biçimleri ve fırsatlar sürdürülmektedir (Hunting vd., 2015: 3).

Bu bağlamda kesişimsellik; çoklu ayrımcılıklara işaret eden ve farklı kimlik oluşumlarının haklar ve fırsatlara erişimi nasıl etkilediğini anlamamıza yardım eden, bir *analiz, savunuculuk ve sosyal politika geliştirme aracı* olarak karşımıza çıkmaktadır (Women's Rights and Economic Change, 2004). Brah ve Phoneix, "Ben Kadın Değil Miyim?" adlı makalelerinde kesişimselliği: "ekonomik, politik, kültürel, psikik, subjektif ve deneysel çok yönlü farklılık eksenlerinin *tarihsel olarak belirli bağlamlarda* kesişimleriyle ortaya çıkan kompleks, indirgenemez, farklı ve çeşitli etkileri işaret eden bir kavram olarak tanımlamıştır" (s.3).

Özetle kesişimsellik, hem insanların çoklu ve birbiriyle kesişen kimliklere sahip olduğuna hem de bu kimliklerin sosyal ilişkilerden, tarihten ve güç yapılarının işleyişinden ortaya çıktığına ve onlarla *karşılıklı kurucu bir ilişki* içerisinde olduğuna vurgu yapmaktadır (Women's Rights and Economic Change, 2004; Warner, 2008). Bu zeminde kesişimsellik, neredeyse evrensel bir uygulama alanı bulunan, herhangi bir sosyal eylemi, birey ya da grup deneyimini, herhangi bir yapısal veya kültürel düzenlemeyi anlamak ve analiz etmek için kullanılması yararlı bir çerçeve sunmayı vadetmektedir ve feminist teori ve analiz için yeni bir varoluş sebebi sunmaktadır (Davis, 2008). Görüldüğü üzere kesişimsellik birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Mccall (2005) kesişimselliği çığır açan

bir teori olarak tanımlarken, Hankivsky (2011) yenilikçi bir yöntem ve çerçeve, Wilson (2013) analitik bir mercek ya da lens, Dhamoon (2011) ve Hancock (2007) dönüştürücü bir araştırma ve politika paradigması Murphy ve arkadaşları (2009) ise sosyal değişim için bir mekanizma olarak tanımlamaktadır (Hunting vd., 2015). Davis (2008)'in de belirttiği gibi, kesişimsellik bir moda terim (buzzword) haline gelmiş, ancak tanımı, araştırma yönteminin nasıl olacağı ve uygulanacağı hala tartışılmaktadır. Bu zeminde kesişimsellik araştırmacıları, kesişimsellik sınıflandırmaları üzerine çalışmışlar ve tarihsel ve yöntemsel olarak kesişimsellik yaklaşımlarını sınıflandırmışlardır. Araştırmanın bir sonraki bölümü bu sınıflandırmalara odaklanmaktadır.

2.2. Kesişimsellik Sınıflandırmaları: Sistemik ve Sosyal İnşacı Kesişimsellik

Sosyolog Prins, sistemik kesişimsellik (Amerika Temelli) ve sosyal inşacı (constructionist) kesişimsellik (İngiltere Temelli) arasında bir ayrım yapmaktadır. Prins'e göre bu ayrımın *yapının* mı önce geldiği, yoksa *öznenin* mi önce geldiği üzerine kurulmuştur (Prins, 2006; Phoenix, 2006). Sistemik yaklaşımın öncüsü ve en önemli figürü eleştirel ırk teorisyeni Crenshaw olarak görülmektedir. Çalışmanın bu bölümü Crenshaw'ın kesişimsellik yaklaşımına ve sistemik yaklaşım ve sosyal inşacı yaklaşımın farklarına sosyal inşacılığın perspektifinden yaklaşmaktadır.

Daha öncede belirtildiği üzere, kesişimsellik Crenshaw (1989)'ın "*çok boyutlu marjinal öznelerin yaşam deneyimini*" ortaya koyma çabalarına (Nash, 2008: 2) ve siyahi feministlerin *kümülatif dezavantaj modelinin* limitlerine verdiği cevaplara dayanmaktadır (Shields, 2008). Crenshaw yasaları eleştirmiş ve yasaların ya ırk temelli ya da toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığa odaklandığını ve bunun kesişimsel öznelerin gerçekliğini (siyah kadınlar) yansıtmadığını ifade etmektedir (Nash, 2008). Crenshaw, ayrımcılığın sadece cinsiyet bazında bakıldığında görünür olmadığını açıklayabilmek için mahkemelerin standart ayrımcılık analizini kullanarak bekar, siyah ve kadın olan bireyin deneyimini ve ona yapılan ayrımcılığı anlayamayacaklarını ifade etmiş, ayrımcılığa maruz kalanın bekar-siyah-kadının bireysel kimliği olduğunu iddia etmiştir (Women's Rights and Economic Change, 2004). Dolayısıyla Crenshaw'ın başlattığı sistemik kesişimselliğin teorik temeli de bu bağlamda eşitsizlikler, dominasyon ve baskının üretilmesi ve yeniden üretilmesine dayanmaktadır (Shields, 2008).

Sistematik kesişimsellik toplumsal cinsiyetin diğer sosyal kimlik boyutlarıyla kesiştiğinin farkına varmakla beraber (Shields, 2008), kimliğin kuruluş sürecinde sistem ya da yapının etkisini ön plana çıkarmaktadır (Prins, 2006). Crenshaw; kesişimsellik teorisyenlerinin hem toplumsal cinsiyeti hem de ırk kategorilerini ve bu kategorilerin etkileşimini göz önünde bulundurarak bu etkileşimlerin siyah-kadın deneyiminin çoklu boyutlarını nasıl biçimlendirdiğini analiz etmeleri gerektiğini ifade etmiştir (Davis, 2008). Mari Matsuda'nın "öteki/diğer" sorusu sistematik kesişimselliğin bir örneği olarak ele alınabilir. Matsu'da ya göre, kesişimsellik analizi araştırmacıların "diğer sorusunu" sormasıyla mümkündür:

Tüm subordinasyonların arasındaki ilişkileri anlayabilmek için " diğer sorusunu sormak" adını verdiğim yöntemi kullanırım. Irkçı bir şey gördüğümde, "buradaki ataerkillik nerede?", cinsiyetçi bir şey gördüğümde, "buradaki heteroseksizm nerede?", homofobik bir şey gördüğümde, "buradaki sınıf bağlamı nerede?" Diye sorarım (Matsuda, 1990, aktaran: Nash, 2008).

Matsuda'nın çerçevesi, patriarki, ırkçılık ve heteroseksizmin birbirinin dayanakları olduğu noktasını es geçtiği, aynı şekilde bir kişinin *belirli sosyal, kültürel ve politik bağlamlarda* ataerkilliğin kurbanı olup, ırkının imtiyazlarını nasıl kullanabileceğini incelemediği için eleştirilmiştir (Nash, 2008). Crenshaw ve Amerikan ekölü 1980lerin sonunda ve 1990ların başında hukukun ırka duyarlı olmayan, tarafsız ve objektifliğine bir eleştiri olarak kesişimselliği ortaya koymuş (Nash, 2008) ve sosyal kimlikleri birbirinden ayrı ve farklı incelenmesinin faydasını sorgulamamıza sebep olmuştur (Warner, 2008). Benzer şekilde, Crenshaw'ın başlattığı kesişimsellik tartışmaları 1990'ların başında başlayarak, 2000'li yılların başında Birleşmiş Milletler ajandalarında yerini almaya başlamıştır (Yuval-Davis, 2006). Ancak Crenshaw'ın siyahi kadınların tarihi gerçekliklerine çok az değinmesi, toplumsal cinsiyet ve ırk kategorileri tarih ötesi gerçekliklermiş ve tüm siyah ve kadın olanları zaman ve mekandan bağımsız aynı şekilde etkiliyormuşçasına analiz etmesi ve dolayısıyla bu sefer siyah kadınların bir ve yekpare varlıklarmış gibi çalışılması bu bağlamda siyahi kadınlar arasında sınıf, cinsiyet, yaş, engellilik gibi durumların göz ardı edilmesi gibi sebepler (Nash, 2008) sosyal inşaacı yaklaşımın temellerini atmıştır. ⁴

⁴ Sosyal inşaacı kesişimselliği tartışmadan önce, Crenshaw'ın kesişimselliği ilk kavramsallaştırdığı zamanda "siyahi kadınların deneyimini yasal alanda görünür kılmaya çalıştığı" bu bağlamda kesişimselliği başka amaçlarla kullananların kendisini yersiz şekilde eleştirdikleriyle ilgili görüş bildirdiğinin altını çizmek önemlidir (Yuval-Davis, 2011). Yuval-Davis (2011), bu görüşe katıldığını, araştırmasında bu eleştirilere değinerek, kendi perspektifini ortaya koymak istediğini belirtmektedir. Yuval-Davis'in bu konudaki görüşü

Sosyal inşaaacı yaklaşımla çalışan kesişimsellik teorisyenlerine göre, imtiyaz ve baskının karmaşık, çoklu, simultane işleyen bir süreç olarak anlaşılması için, kesişimselliğin teorik zemini daha sağlam olan bir kavramsallaştırmasının yapılması gerekmektedir (Nash, 2008). Siyah kadınlar, beyaz kadınlar, eşcinseller, engelliler gibi grupların araştırılması gerektiği gibi, gruplar-arası ilişkilerin ve güç ilişkilerinin de incelenmesi gerekmektedir (Phoenix, 2006). Bu zeminde, araştırmanın bir sonraki bölümünde bu grupları, gruplar-arası farklılıkları ve güç ilişkilerini açıklayıcı gücünün daha yüksek olduğu düşünülen “sosyal inşaaacı kesişimsellik yaklaşımı”, sistematik yaklaşım ve sosyal inşaaacı yaklaşımdaki ayrımlara odaklanarak anlatılmaktadır.

2.2.1. Sosyal İnşaaacı Kesişimsellik

Kesişimsellik sınıflandırmalarını gerçekleştiren Prins'e göre sistematik kesişimsellik ve inşaaacı yaklaşımının temel farkı özneye yüklenen anlamdır. Sistematik yaklaşım, özneyi dominasyon ve marjinalizasyon sistemlerinin bir üretimi olarak görmektedir (Prins, 2006). Sistematik yaklaşım, toplumsal cinsiyet, ırk ve sınıfı dominasyon, baskı ve marjinalizasyon sistemleri olarak kavramsallaştırılmış ve bu sistemlerin kimliklerimizi belirlediğini ve yapılandığını ifade etmiştir (Prins, 2006). Prins (2006)'e göre sistematik yaklaşımda özne olmak avantajlı ya da dezavantajlı bir konuma sahip olmak demektir. Bu yaklaşımda bireyler sosyal kategorilerin anlamlarının birer taşıyıcısı haline gelmektedir.

Sosyal inşaaacı perspektife göre ise bireylerin özne haline gelişi bir “oluş” içerisinde ve burada özne olmak sadece maruz kalmak anlamına gelmemektedir (Prins, 2006). Başka bir deyişle, özneler sadece egemen güce ya da bir sisteme maruz kalan bireyler değildir (Prins, 2006). Dolayısıyla özneler, “bir ve aynı kategorilerde *homojenleştirilmiş* kişiler değil, kendi hayatlarına angaje olmuş *eyleyen bireylerdir*” (Staunæs, 2003: 103). Ancak “ne düşünülebileceğinin, ne yapılabileceğinin ve söylenebileceğini sınırlayan söylemler” vardır (Staunæs, 2003: 103). Özellikle Amerikan konseptinde kesişimsellik, toplumsal cinsiyet, etnisite, ırk, yaş, cinsiyet ve sınıflar arasındaki ilişkileri ve bağılıkları açıklamak amacıyla kullanılmaktadır (Staunæs, 2003). Kavram özellikle bazı bireylerin sadece farklı olarak değil, aynı zamanda sorunlu ve bazen de marjinalize olarak yaftalandığını anlamak için yararlı bir analitik araç olabilmektedir (Staunæs, 2003). Ancak bu analiz yöntemi, sosyal kategorilerin yaşayan, başka bir deyişle, somut bireylerin

---

araştırmacı tarafından paylaşılmakta, araştırma kapsamında Crenshaw'ı ya da sistematik kesişimsellik teorisyenlerini eleştirilenlerin haklılığı ya da haksızlığını tartışılmamaktadır.

yaşam deneyimlerinde (lived experience) nasıl işlediğini ve nasıl kesiştiğine cevap verememektedir (Staunæs, 2003; Valentine, 2007).

Bu bağlamda Prins (2006) inşaacı yaklaşımın bireyin bireyselliğine ve eylem alanına vurgu yaparken, aynı zamanda sosyal kimliklerin dinamik ve ilişkisel yönlerine odaklandığını belirtmektedir. Sistematik yaklaşımda sosyal kimlikler ve kimikleşme bir kategori ve isim verme meselesi iken, inşaacı perspektifte *kimlik* bir isim verme değil, *anlatı* meselesidir (Prins, 2006; Phoenix, 2006). Bu zeminde Prins (2006) inşaacı anlayışa göre bireylerin kendi hayatlarının "hem yazarı, hem de eş yazarı" olduklarını ifade etmektedir. Dolayısıyla kimliklerin kişilerin ne olduklarına yönelik karakter listeleri olmadığını belirtmektedir (Prins, 2006). Bu zeminde inşaacı yaklaşım *anlatı* odaklı çalışmalar yapmaktadır. Arendt'in de söylediği üzere kimlikler ancak "hikaye anlatımı" yoluyla açığa çıkarılabilir (Prins, 2006). Prins'e göre kendimiz ve diğerleriyle ilgili hikayelerimiz, tamamen kendi yapımımız değildir:

Hayatımızın düzeninde çoğu zaman çoktan kurulmuş bir sahnede mevcut olan senaryolarla hayatımızı yaşarız. Aynı zamanda hikâyelerimiz çok boyutlu ve birbirleriyle çelişmektedir. Toplumsal cinsiyet, ırk, etnisite senaryoları kim olduğumuz konusunda kurucu rol oynar, ancak bu senaryolar asla kim olduğumuzu tamamen belirlemez ve asla hepimizin hayatına aynı şekilde etki etmez (Prins, 2006: 281).

Bu bağlamda inşaacı yaklaşım *yapının özne* üzerindeki etkisini ve aynı şekilde öznenin yapı üzerindeki etkisini *ilişkisel* bir biçimde çalışmaktadır. Sistematik yaklaşımın özne anlayışı (Matsuda'nın "diğer sorusuyla" da örneklendiği gibi), diğer sorusunu sorarken öznelerin özneliğini ve özneliğini, günlük aktiviteleriyle yapıyı nasıl *ürettiğini* göz ardı etmektedir (Phoenix, 2006). Kadınların günlük hayatlarında ait oldukları sosyal kategorilere nasıl *direndiğini* ve bu kategorileri nasıl *dönüştürdüğünü* gösteren birçok hareket vardır. Aynı zamanda sistematik yaklaşımda yapılar ve kültürel eylemler de birbirlerinden bağımsız ve izole olarak incelenmektedir (Phoenix, 2006). Dolayısıyla, kesişimselliğin feminist analizlerinin amaçlarından biri de feminizmin *normatif özne* anlayışını *yapı-söküme* uğratmaktır. Sosyal inşaacı kesişimsellik teorisyenleri, modernitenin kendine referans veren özne anlayışını eleştirmektedirler. Kesişimsellik teorisyenlerine göre *simultane* olarak birbiriyle kesişen ve birbirine kenetlenmiş baskıların, hem yerel hem de dünya çapında olması, "merkezi kayan" öznenin en eski ve en üretken formülasyonlarından biridir (Brah ve Phoenix, 2004). Bu zeminde, kesişimsellik kimlikleri anlamaya çalışırken hiç bir sosyal kategorinin diğerinden *izole* çalışılmayacağını öngörmektedir. Dolayısıyla sosyal kategorilere dayanarak, stabil,

değişmeyen kimliklerin oluşumunu *de-stabilize* etmekte ve istikrarsızlaştırmaktadır (Phoenix, 2006).

Sistematik ve inşaacı yaklaşımın bir diğer farkı ise “güç” kavramsallaştırmasıdır. Prins’e göre sistematik yaklaşım gücü ilişkisel olarak değil, *tek taraflı ve mutlak* olarak kavramsallaştırmıştır (Phoenix, 2006). Kesişimselliğe İngiliz yaklaşımı ise *gücü ilişkisel ve dinamik* olarak kavramsallaştırmıştır. Bu bağlamda *güç bir özellik değil, ilişkidir*. Güç ilişkileri devamlı değişmekte, çatışmalarla ve dirençle işaretlenmektedir. Güç sadece özneli sindiren bir yapı değil, aynı zamanda *kurucu* bir ögedir (Foucault, 1984, aktaran: Prins, 2006). İnşaacı yaklaşım kimlik kategorilerini birleştirmeyi (ırk kategorisini ırkçılık sistemiyle birleştirmek gibi), reddetmektedir. Bunun nedeni ise böyle bir birleştirmenin hem ırk kategorisinin, hem de ırkçılığın anlamının sabit ve tek bir sistem gibi anlaşılıp, Yahudiler ya da mülteciler gibi grupların ırkçılığa maruz kalışlarını görmezden gelmesidir (Prins, 2006). Dolayısıyla inşaacı kesişimsellik tartışma tek bir marjinalize olmuş gruba ve grupları biçimlendiren yapılara odaklanmaktan ziyade: "toplumsal cinsiyet çok kültürlülük süreçleriyle nasıl iç içe geçmiştir?" "birden fazla etnisiteye sahip nüfusları karakterize eden bir sosyal kategori olarak toplumsal cinsiyet, diğer sosyal kategorilerle nasıl kesişmektedir?" (Staunæs, 2003) gibi sorulara odaklanmaktadır. Akademik feminist tartışmalar, bir özne olarak kadının, toplumsal cinsiyet bağlamında anlaşılması gerektiğini vurgulamış ve bu kavramsallaştırma içerisinde toplumsal cinsiyet kategorilerinin (beyaz, batılı, heteroseksüel, orta sınıf), o kategorileri oluşturan ve onunla kesişen ırk, sınıf, cinsiyet, ulus, jenerasyon, engellilik gibi diğer sosyal kategorilerle hangi yollarla ve ne şekilde kurulduğuna odaklanmıştır (Staunæs, 2003).

Sonuç olarak, sosyal inşaacı ve sistematik yaklaşım, özneye, özne ve yapı arasındaki ilişkiye, güce, sosyal kategorilere ve sosyal konumlara bakış açılarında farklılaşmaktadır. Hem İngiltere hem Amerika kesişimsellik yaklaşımları, radikal dekonstruksiyonizmin *kategori karşıtlığına düşmeden*, kimliğin özelleştirilmesine karşı durmuşlardır. Bu karşı duruş içerisinde sistematik kesişimsel yaklaşımın eleştirel analizlerinin amacı, ezilen grupların *seslerinin duyulması ve güçlendirilmesidir* (Prins, 2006). Ancak sistematik kesişimsellik yaklaşımı; sosyal kimliklerin anlamının ırkçılık, sınıf, seksizm gibi statik ve kalıplaşmış sistemlerle belirlendiğini savunmaktadır (Prins, 2006). Benzer şekilde sistematik yaklaşım, sosyal kategorilerin birbirini nasıl kurduğuna ve kesiştiğine değil, kategorilerin baskı sistemleri olarak nasıl sosyal kimlikleri belirlediğine odaklanmaktadır (Prins, 2006).

Sosyal inşaacı yaklaşım ise keşişimselliği bir sũreç olarak kavramsallaştırılmakta ve iktidarı/ gũcũ ilişkisel olarak kabul etmektedir. Ayrıca sosyal kategoriler arasındaki ilişkilerin birçok keşişim noktasında baskıyı çok boyutlu kıldığını ifade etmekte, dikkati *işaretlenmemiş gruplara* çekmektedir. Sosyal inşaacı keşişimsellik araştırmacıları için keşişimsellik; eklemleyici olmayan bir sũreç demektir. Dolayısıyla, keşişimsellik sınıf, toplumsal cinsiyet ve ırkın çoğaltılması ve toplanmasından ileri taşınması anlamına gelmektedir. Bireylerin kategoriler iãerisine girerken aynı zamanda özne pozisyonuna sahip olduklarına ve bu bağlamda seãenekleri olduğuna odaklanmaktadır. Sosyal inşaacı keşişimsellik araştırmacıları, gũç/iktidar ilişkileri iãerisinde, bireylerin kendiliklerini yaratma sũrecine yõnelmiřler (Choo ve Ferree, 2010), bu zeminde makro ve mezzo kategoriler ve bu kategorilerin birbirleri ile ilişkileri iãerisinde bireylerin kendilerini nasıl kurduğuna ve aynı zamanda bu ilişkiler tarafından nasıl kurulduklarına odaklanmıştırılar. Keřiřimselliđin sosyal inşaacı anlayışı, kategorilerden ziyade *dinamik gũçlere* odaklanarak, artık meselenin “ırk kategorisi değil; ırksallaşma, sınıflar değil; ekonomik sõmũrũ, toplumsal cinsiyetler değil; toplumsal cinsiyet performansı ve ya da toplumsal cinsiyete ait olma sũreci” olduğunu ifade etmektedir (Choo ve Ferree, 2010: 134).

3. Keřiřimselliđin Sosyal Çalışmaya Yõnelik Katkıları

Felsefe, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, hukuk, fenomenoloji, dekonstruktionizm ve feminizm, ırkçılık karşıtı çalışmalar, çok kũltũrlũlũk, queer çalışmaları, tarih ve sosyal çalışma gibi disiplinlerin neredeyse hepsi keşişimselliğin tam olarak ihtiyaç duyulan teori olduğuna ikna olmuş gözũkmektedirler (Davis, 2008; Dill vd., 2007). Özellikle sosyal inşaacı keşişimsellik, ilişkisel sosyolojinin özne- nesne, yapı-özne ayrımcılığına dũřmeden, sosyal olguların “sosyal ilişkiler” anlamına geldiği ve toplumu anlamının yolunun sosyal ilişkileri anlamaktan geãtiđine vurgu yapan paradigmasına (Donati, 2011) uygun görünmektedir. Feminist literatũrde de keşişimselliğin bir teori haline getirmek ve araştırmalarında onu bir analiz yõntemi olarak kullanmak gerekliliği üzerinde bir uzlaşma vardır. Hali hazırda eğitim standardı olarak ortaya konan keşişimselliğin, diğer disiplinler için anlamıyla beraber dũřũnũldũđũnde, sosyal çalışmaya yõnelik katkıları üzerine dũřũnmek anlamlı görünmektedir. Keřiřimselliđin sosyal çalışma teori ve pratiğinde temel olarak “hizmet alanları tanımak”, “sosyal çalışmacıların kendilerini tanımaları”, “sosyal çalışmanın sosyal adalet, savunuculuk ve eşişsizliğe dair politika geliştirmesi” aãısından katkı vereceği dũřũnũlmektedir. Bu bağlamda çalışmanın bu bõlũmũ, keşişimselliğin sosyal çalışma literatũrũne katkılarına odaklanmaktadır.

Sosyal çalışma pratiklerinde kesişimselliğin uygulanmasının en büyük katkılarından birinin “*hizmet alanların farklılığının ve çeşitliliğinin tanınması*” olduğu söylenebilir. Deneyim farklılıklarının, ihtiyaç farklılıklarını ortaya çıkardığı düşünülürken, bireyler, gruplar ve topluluklara ihtiyaca yönelik hak temelli bir hizmet sunmakla görevli sosyal çalışmacıların hizmet sundukları/ sunacakları bireyler, gruplar ve topluluklar arası farklılıklara ve çeşitliliklere odaklanmaları ve bu çeşitlilik ve farklılığı anlamaları gerekmektedir. Bu bağlamda, kadın deneyimini anlamak için sorulan “kadın ve erkek hangi yönlerden farklılaşırlar?” gibi modernist soruların, bu farklılık ve çeşitliliği anlamakta yetersiz kaldığı görülmektedir (Shields, 2008). Benzer şekilde toplumsal cinsiyetin özsel bir kategori olarak incelenmesi ya da evrensel kolektif kadın deneyimine dayalı analiz yapmak, çağdaş sosyal çalışma için kabul edilebilir görünmemektedir (Samuels ve Ross-Sheriff, 2008; Davis, 2008). Bu zeminde kesişimselliğin, feminist sosyal çalışmanın en temel kaygılarından biri olan ve bu kaygının merkezinde bulunan “kadınlar arasındaki farklılığın tanınması” konusuna yönelik en başarılı kavramsallaştırmalardan biri olduğu söylenebilir (Lutz, 2014).

Benzer şekilde, gruplar arası benzerlikleri ve farklılıkları tanımlayan basit farklılık teorilerinin, toplumsal cinsiyetin ne zaman bir baskı sistemi olarak işlediğini ya da kimliğin bir parçası haline geldiği sorusuna da cevap veremediği görülmektedir (Shields, 2008). Bu zeminde kesişimsellik, ırk içindeki cinsiyetçiliği, toplumsal cinsiyet içindeki ırkçılığı keşfetmemizi sağlamakta ve bu katkısıyla kimlik politikalarına katkıda bulunmaktadır (Nash, 2008). Kesişimsellik, sadece kadın, erkek, genç, yaşlı gibi grupların benzer ihtiyaç, deneyim ve sosyal konumlara sahip olduğu anlayışından ziyade, gruplar içinde ve arasındaki farklılığa ve çeşitliliğe odaklanan bir yaklaşımı da benimsemiştir (Hunting vd., 2015). Bu bağlamda kesişimsellik sadece kadınlara ve kadın deneyimine özgü olmaktan ziyade, sosyal kategorilerin ilişkiselliğini göz önünde bulundurarak, sosyal çalışmacıların hizmet alan birey, grup ve toplulukları “tanınması, ihtiyaçlarını ve farklılıklarını anlaması” ve bu zeminde “hak temelli bir hizmet” sunması için yararlı bir yöntem olmaktadır.

Hizmet alanların deneyimleri ve ihtiyaçları bağlamında ortaya çıkan bir diğer nokta ise, kesişimsellik yaklaşımını benimseyen sosyal çalışmacıların, bireylerin keskin ayrımlarla *ezilen veya ezen* olarak ayıramayacağını, sosyal konumların değişkenliğinin ve ayrımcılık deneyiminin *zamana, mekâna ve duruma duyarlı* olduğunun bilincinde olmalarıdır (Warner, 2008). Kesişimsellik tanımları bölümünde de belirtildiği gibi, bireyler dezavantajların kesişiminde konumlanabilirken, aynı zamanda imtiyazların kesişiminde de konumlanabilmekte, bireyler simultane olarak

avantajlı ve dezavantajlı sosyal konumlara sahip olabilmektelerdir. Bu bağlamda, ezen-ezilen, birey- toplum gibi ikircikli yapıları reddeden kesişimsellik anlayışı, bireyleri sadece olaylar başlarına gelen pasif mağdurlar değil, kendi güçleri olan özneler olarak kavramsallaştırmıştır. Bu zeminde sosyal çalışmanın “güçlendirme yaklaşımına ve bu yaklaşımın hedeflerine” uygun olan bir çerçeve çizmektedir. Bu bilgiler ışığında kesişimselliğin genelde güçlendirme yaklaşımının, özelde feminist sosyal çalışmanın hedeflerinden biri olan, bireylerin kendi güçleri olan ve baş etme mekanizmaları geliştirebilen kişiler olarak kavramsallaştırmasına, politika üretirken bireylerin kendi yaşamları içinde güçlenmeleri hedeflerine, baskının mağduru kadar faili ile mücadele edilmesi hedeflerine uygun görünmektedir (Thompson, 2016; Atasü-Topçuoğlu, 2016).

Benzer bir zeminde, kesişimsellik, *sosyal çalışmacının kendisini anlaması* ve sosyal çalışmanın özgürleştirici yaklaşımlarından olan “baskı karşıtı uygulamaya” ve “eleştirel düşünmeye” de uygun görünmekte ve katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla, bu katkı sadece hizmet alanları değil, sosyal çalışmacının birey olarak kendisini ve sosyal çalışmacı olarak mesleki rolünü tanımasını da kapsamaktadır (Mattson, 2014). Sosyal çalışmacının öz-farkındalığı açısından kesişimsellik, birey için bir keşif süreci sağlamaktadır. Bu keşif sürecinde, kesişimsellik, etrafımızdaki dünyanın düşündüğümüzden ve hayal ettiğimizden çok daha karmaşık ve çelişkili olduğunu göstermektedir (Davis, 2008). Benzer şekilde, kesişimsellik hayatlarımızın gerçeğini yansıtarak, dünyayla kurduğumuz ilişkinin tek bir kimlik kategorisi dolayımıyla olmadığını göstermekte, baskı, kimlik, imtiyaz gibi kavramların sadece soyut kavramlar olmadığını, günlük hayatımızda kompleks ve tartışmalı referansları olan anlam birimleri olduğunun altını çizmektedir (Shields, 2008; Hulko, 2009). Bu zeminde kesişimsellik kendimizi anlama çabamızda, bizi bu kompleksiteyi kavramaya ve anlamaya yönlendirmektedir (Davis, 2008).

Öz-farkındalığa katkı sunan kesişimsellik yaklaşımı, sosyal çalışmacıların “hizmet alanların” sosyal konumları ve baskı mekanizmaları arasındaki ilişkiyi görebilmelerini, aynı zamanda kendilerinin de baskı ve baskı mekanizmalarından bağımsız olmadıklarının anlaşılmasına katkı sunmaktadır. Kesişimsellik yaklaşımıyla çalışan sosyal çalışmacılar, hizmet alanlar ve kendileri arasında hiyerarşik bir ilişki kursalar bile, kendilerinin de bürokratik hiyerarşide bir yerleri olduğunun, başka bir deyişle mesleki alanlarında iktidarlarken, hayatın başka alanlarında ezilenlerin sınıfında olabildiklerinin farkına varmalarını sağlayan bir zemin hazırlamaktadır (Akbaş, 2014; Mattson, 2014). Bu bağlamda kesişimselliğin, sosyal çalışmada

“eleştirel düşünce”, “düşünümsellik” ve “baskı karşıtı uygulama”nın ilkelerine uygun olduğu görülmektedir. Kesişimsellik saklı güç ilişkilerini açımlayarak, hizmet alanların hayatlarında ortaya çıkan baskı mekanizmalarının, sosyal çalışmacıların da günlük hayatlarında ortaya çıktığının farkına varmalarını ve bu baskı mekanizmalarının kendi mesleki rollerine, sundukları hizmete, kurum politikalarına ve sosyal politikalara etkilerinin farkına varabilmelerine olanak sağlamaktadır (Lee ve Brotman, 2013; Mattson, 2014).

Kesişimsellik her ne kadar sosyal kimliklerin anlaşılması ve farklılıkların tanınması için yararlı bir araç olsa da, bireylerin kimlik oluşumundan çok daha fazlasını ihtiva etmekte, birey yapı ilişkilerini açığa çıkararak “sosyal politika oluşturulmasına, eşitsizliklerin açığa çıkarılmasına ve sosyal adalete katkı sağlanmasına” zemin hazırlamaktadır. Crenshaw kesişimsellik ve sosyal politika bağlamını örneklendirdiği vakasında, Amerikalı siyahi 5 kadının özel bir şirkete iş başvurusu yaptığını, beyaz kadınların ön planda olan ofis işlerine alındığını, siyahi erkeklerin ise ağır sanayi işleri için işe alındıklarını, kendilerinin ise hiçbir işe alınmayarak ayrımcılığa uğradıklarını ifade ederek dava açmış olduklarını anlatmış, kadınların davalarının ise reddedildiğini belirtmiştir. Crenshaw’a göre davanın reddi, mahkemenin vakayı “toplumsal cinsiyet” açısından değerlendirdiğinde, beyaz kadınların işe alınmasının “toplumsal cinsiyete dayalı bir ayrımcılık” yaşanmadığına, “ırk” açısından değerlendirdiğinde ise siyah erkeklerin işe alınmasının ise “ırka dayalı bir ayrımcılık” yaşanmamasına kanıt niteliği taşımasıdır (Lykke, 2010). Bu analizle Crenshaw, siyahi kadınların “kesişimsel görünmezliğe” takıldığını göstermektedir. Dolayısıyla “ayrımcılık karşıtı uygulama” yasalarının ve politikalarının, ırk, toplumsal cinsiyet ve diğer kategorilerin kesişim noktalarını gözeterek değiştirilmesi, geliştirilmesi ve uygulanması gerekliliğini açığa çıkarmaktadır (Lykke, 2010). Crenshaw örneğinde görüldüğü ve çalışmanın “sosyal çalışmanın tanımlanması” kısmından da hatırlanabileceği üzere, kesişimsellik tam da sosyal çalışmanın ihtiyacı olan, baskı kategorileriyle bireysel deneyimlerin ilişki biçimlerini açığa çıkarılması, bu bağlamda insan haklarını temel alan bir sosyal adaletin sağlanması için yeni ve yararlı bir araç olarak kavramsallaştırılmaktadır. Nitekim bireylerin yaşam deneyimlerindeki güç ilişkilerinin açığa çıkarılması, toplumun dezavantajlı gruplarını dezavantajlı kılan yapıların ortaya çıkarılması, bu bağlamda koruyucu- önleyici mekanizmaların kurulması, kesişimsellik için sosyal adalet gündemini zorunlu olarak beraberinde getirmektedir (Carastathis, 2016; Collins ve Bilge; 2016; Smooth, 2013; aktaran: Chan ve Henesy, 2018).

Bu zeminde, kimliklerin özelleştirilmesi ve homojenleştirilmesinden uzak durmaya çalışan, toplumun dezavantajlı kesimleriyle çalışırken, bu çalışma alanında farklılığı ve çeşitliliği gerekçelendiren, içselleştiren, çok kültürcülüğe, insan haklarına ve daha eşitlikçi bir toplum yaratmaya kendini adayan sosyal çalışma gibi mesleki ve akademik alanlar için kesişimselliğin, sosyal politikalar geliştirerek sosyal adaleti sağlamak amacı hayati görünmektedir (Dill vd., 2007; Murphy, Hunt, Zajicek, Norris ve Hamilton, 2009). Dolayısıyla, sosyal çalışmacıların bireysel deneyimlerdeki baskı mekanizmalarını ortaya koyduğu takdirde, sosyal adaleti engelleyen mekanizmaları açığa çıkarabileceği ve sosyal çalışmanın savunuculuk rolü dahilinde bu engellerin aşılmasına dair çalışabileceği ve sosyal politikalara katkı vereceği düşünülmektedir. Bu bilgiler ışığında kesişimsellik, bireysel düzeyden kurumsal düzeye kadar, sosyal adalet ve sosyal değişimi hedefleyen bir "sosyal değişim mekanizması" olarak kavramsallaştırılabilmektedir (Women's Rights and Economic Change, 2004; Murphy ve ark. 2009; Yates ve Rahi, 2018). Bu kavramsallaştırma dahilinde insan haklarının geliştirilmesi ve sosyal adaletin sağlanması yolunda biricik bir yöntem ve sosyal çalışma için bir savunuculuk aracı olarak sosyal çalışmanın amaçları ve ihtiyaçlarıyla birebir örtüştüğü söylenebilmektedir (Women's Rights and Economic Change, 2004; Murphy vd., 2009; Yates ve Rahi, 2018).

Kesişimselliğin, kadın çalışmalarının sosyal politika ve sosyal adaletin sağlanmasına yönelik eşitsizlik alanında yaptığı en büyük teorik katkı olduğu ifade edilmektedir (Mccall, 2008). Irk, cinsiyet, etnik köken, sınıf gibi sosyal kategorilerin kapitalizm, ırkçılık, heteroseksizm gibi eşitsizlik sistemlerinin ürünü olduğu düşünüldüğünde, bu kategorilerin bir arada çalışılmasının eşitsizlikleri tanımlamak ve ölçmenin etkili bir yolu olduğu düşünülmektedir (Grzanka, 2014). Ancak, kadın kategorisinin özelleştirilmesinden ve homojenleştirilmesinden kaçınırken, feminizmin miladı sayılan "kadınların ortak dünyası" idealini, teorik ve politik olarak etnosentrik ve emperyalist buluyorsak ve bu nedenle bu ideali terk edeceksek, feminizmin ve feminist kadınların hangi platformda bir araya gelecekleri sorusuna bir cevap bulmamız gerekmektedir (Davis, 2008). Başka bir deyişle, farklılığı odak alırken, benzerliklerimiz üzerinden kuracağımız birliğin nasıl oluşacağını sorgulamamız gerekmektedir.

Feminizmin farklılıklar üzerine yaptığı bu sorgulamanın sosyal çalışma literatürüne de yansıdığı, 1990'lı yılları domine ettiği, "farklılıkların" bu kadar odak alındığı bir sosyal çalışmanın, toplumun dezavantajlı kesimlerine yönelik ortak bir zeminde sosyal politika üretilmesini zora sokacağı belirtilmektedir (Atasü-Topçuoğlu, 2016).

Sosyal çalışmada bu zorluk, hizmet alanların değerlerinin, kültürlerinin, kültürün güçlü ve zayıf yönlerinin tanınması gibi içerikleri olan “kültürel yetkinlikle” aşılmaya çalışılmıştır. Ancak kültürün yetkin olunacak bir alan olmasının kültürün değişkenliği ve akışkanlığı sebebiyle mümkün olmaması, kültürün farklılıklara dair etkenlerden sadece bir tanesi olması, çoğu kültürde kabul gören heteroseksizm ve homofobi gibi olumsuz yönlerin yeterince tartışılmaması gibi sebepler farklılıklara yaklaşımda kültürel yetkinliğin yeterli olmayacağını göstermektedir (Roland, 2017). Benzer şekilde, “kültürel yetkinlik” içerisinde, yerel özelinde ortaya çıkan kültürel farklılıkları odak alırken, evrensel bir sosyal çalışma yaklaşımının benimsenmesine dayalı sorunlar ortaya çıkmaktadır (Özgür, 2014).

Özgür (2014), bu sorunları iki platformda açıklamıştır. Birincisi, “durum içinde birey” değerlendirilmesinden uzaklaşarak, “bireyi duruma göre değiştirmek”, ikincisi ise yekpare “kültürel farklılıklara” odaklanarak grupları homojenleştirmek ve özelleştirmektir (Özgür, 2014). Bu bağlamda, sosyal çalışmacılar iki platformdan da uzaklaşarak çok kültürcü yaklaşımı benimsemekte, “*var olan durumları çözümleyen, karşılıklı etkileşimleri, değişim ve dönüşümleri gören ve buna uygun esnek, güçlendirici ve sosyal adalete katkı veren bir yaklaşım[la] özne ve sosyo-politik*” olan arasındaki ilişkiyi kurmaktadır (Özgür 2014: 76). Kesişimsellik yaklaşımı çok kültürcü sosyal çalışmanın prensiplerini içermekte, dezavantajlı grupların deneyiminde ortaklaşmayı sağlayacak bir platformu sağlamaktadır (Davis ,2008). Başka bir deyişle kesişimsellik, farklılığı ve çeşitliliği temel alırken bunu öyle bir biçimde yapmaktadır ki, hala tüm kadınlara dair olma ve kadınları ortak bir platformda buluşturma temelini sağlamaktadır (Davis, 2008). Bu bilgiler ışığında kesişimselliği yeniden düşünmek; hangi koşullarda "kadın" ya da "dezavantajlı gruplar" olarak mücadele vermenin ve koalisyon kurmanın anlamlı olacağını, farklılıkların üstünde ve ötesinde nasıl örgütlenilebileceğinin yolunu açmaktadır (Nash, 2008). Dolayısıyla, kesişimselliğin farklılık ve çeşitliliğe odaklanırken, aynı zamanda dezavantajlı gruplara yönelik ortak politika üretilmesine katkı sağlayarak sosyal adalete katkı verdiği söylenebilmektedir.

SONUÇ

Çok yönlü eşitsizlik eksenlerini ortaya çıkarmaya çalışan kesişimsellik teorisi şu an çocukluk dönemini yaşamaktadır. Dolayısıyla potansiyeli henüz tamamen gerçekleşmemiştir ve teoriyi pratiğe uygulayan yeterli çalışma bulunmamaktadır (Hunting vd., 2015). Dolayısıyla birçok feminist sosyal kategorilerin karşılıklı olarak

birbirini oluşturduğu, kurduğu ve bunların birbirlerinden ayrılamayacakları konusunda hem fikirdir (Phoenix, 2006). Ancak anlaşmazlık kesişimselliği nasıl kavramlaştırıldığı ve hangi analiz yönteminin kullanılması gerektiği üzerinden çıkmaktadır (Phoenix, 2006; Choo ve Ferree, 2010; Yuval-Davis, 2006; Ken, 2008). Bu bağlamda kesişimsellik teorisinde yöntemin kesin çizgilerle belirlen(e)memesi, siyah kadınların kesişimsel özne olarak özelleştirilmesi ya da bir prototip olarak sunulması, kesişimselliğin belirsiz tanımı ve kesişimselliğin ampirik geçerliliği tartişılmaktadır ve kesişimsellik bu zeminde eleştirilmektedir (Nash, 2008). Birçok sosyal kategoriyi içerisinde bulundurması kesişimselliğin zenginliği ve temeli olsa da bu zenginlik aynı zamanda analizi zor ve kompleks hale getirmekte, ancak kesişimsellik tanımı itibariyle kompleksiteyi gerektirmektedir (Mccall, 2008). Kesişimsellik araştırmacıları kesişimselliği bir teori, heuristic bir araç ya da kavram, diğerleri ise feminist analiz için bir okuma stratejisi olarak görmektedir (Davis, 2008).

Bu tartişmalar ve eleştiriler kesişimselliğin bir teori ve araştırma yöntemi olarak geliştirilmesi açısından oldukça önemli olmakla beraber, bu tartişmalara yönelik geliştirilen cevaplar araştırma bağlamı dışında kaldığı için tartişılmamaktadır. Ancak, sosyal çalışmanın tanımının gelişimsel süreci, Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi mesleki standardı ve kesişimselliğin sosyal çalışmaya olan katkılarıyla beraber düşünülünce, sosyal çalışma teorisi ve uygulamasında kesişimselliğin ierilmesinin sosyal çalışmanın epistemolojik temelini gclendirdiği gibi, alan uygulamasını da zenginleştirileceği düşünülmektedir. Sosyal çalışmacıların çalıştıkları birey, grup ve topluluk üyelerinin kim oldukları ve sosyal konumları, bu konumların onlara sağladığı avantaj ve dezavantajlar, bu bağlamda kaynaklara erişimlerinin tartişılması, yaşam deneyimleri ve yapılar arasındaki ilişkinin kurulması bir meslek olarak sosyal çalışmanın temel amalarındanadır. Kesişimsellik ise küresel olan ile yerel olanı, bireysel olan ile yapısal olanı bir arada anlamamızı sağlayarak bu temel amaı gerçekleştirecek teorik zemini oluşturmaktadır. Bu zeminde, kesişimselliğe yönelik daha fazla teorik çalışmanın yanı sıra, teoriyi pratiğe uygulayacak alan araştırmalarının yapılması ve kesişimsel bir sosyal çalışma müdahalesi ve uygulamasının nasıl olabileceği üzerine araştırma ve uygulama yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, E. (2014). *Sosyal çalışmada çağdaş eleştirel perspektifler*. Ankara: SABEV Yayınları.
- Atasü-Toğçuoğlu, R. (2016). Kadın hareketleri ve feminist bilgi birikiminin sosyal hizmetlere ve sosyal çalışmaya getirdiği açılımlar üstüne düşünceler. Şaşman Kaylı, D. & Şahin, F. (Ed.), *Sosyal politikanın cinsiyet halleri: Toplumsal cinsiyet ve sosyal hizmet*, içinde (s. 9-27). Ankara: Nika.
- Brah, A. & Phoenix, A. (2004). Ain't I a woman? Revisiting intersectionality. *Journal of International Women's Studies*, 5 (3), 75-86.
- Chan, CD. & Henesy, RK. (2018). Navigating intersectional approaches: Methods, and interdisciplinarity to health equity in LGBTQ+ communities. *Journal of LGBT Issues in Counseling*, 12 (4), 230-247.
- Choo, HY. & Ferree, MM. (2010). Practicing intersectionality in sociological research: A critical analysis of inclusions, interactions, and institutions in the study of inequalities. *Sociological Theory*, 28 (2), 129-49.
- Council on Social Work Education. (2015). Educational policy and accreditation standards. Erişim adresi: <http://www.cswe.org/File.aspx?id=81660>, Erişim tarihi: 29.07.2018.
- Davis, K. (2008). Intersectionality as buzzword: A sociology of science perspective on what makes a feminist theory successful. *Feminist theory*, 9(1), 67-85.
- Donati, P. (2010). *Relational sociology: A new paradigm for the social sciences*. Routledge: Newyork.
- Dill, BT., McLaughlin, AE., & Nieves, A. D. (2007). *Future directions of feminist research: Intersectionality*. Hesse-Biber, SN. (Ed.), *Handbook of Feminist research*, içinde (s. 629-327). Calif: SAGE.
- Erez, E., Adelman, M. & Gregory, C. (2009). Intersections of immigration and domestic violence: Voices of battered immigrant women. *Feminist Criminology*, 4 (1), 32–56.
- Grzanka, PR. (2014). *Praise for Intersectionality: A foundations and frontiers reader*. London: Routledge.
- Hulko, W. (2009). The time- and context-contingent nature of intersectionality and interlocking oppressions. *Affilia*, 24(1), 44–55.
- Hunting, G. Grace, D.& Hankivsky, O. (2015). Taking action on stigma and discrimination: An intersectionality-informed model of social inclusion and exclusion. *A Global Journal of Social Work Analysis, Research, Policy, and Practice*, 4 (2), 101–125.

- International Association of Social Workers. Global Definition of Social Work. (2011). Erişim linki: <https://www.iassw-aiets.org/global-definition-of-social-work-review-of-the-global-definition/> ,Erişim tarihi 03.01.2019.
- International Association of Social Workers. Global Definition of Social Work. (2014). Erişim linki: <https://www.iassw-aiets.org/global-definition-of-social-work-review-of-the-global-definition/>,Erişim tarihi 03.01.2019.
- Irene, YH. (2014). New social work definition, new research opportunities, new perspectives. *Asia Pacific Journal of Social Work and Development*, 24(3), 127-128.
- Jani, J. Pierce, D. Ortiz, L.& Sowbel, L. (2011). Access to intersectionality, content to competence: deconstructing social work education diversity standards. *Journal of Social Work Education*, 47(2), 283-301.
- Jordan-Zachery, J. (2007). Am I a black woman or a woman who is black? A few thoughts on the meaning of intersectionality. *Politics & Gender*, 3(2), 254-263.
- Ken, I. (2008). Beyond the intersection: a new culinary metaphor for race-class-gender studies. *Sociological Theory*, 26 (2), 152-172.
- Lee, E.& Brotman, S. (2013). Speak out! Structural intersectionality and anti-oppressive practice with LGBTQ refugees in Canada. *Canadian Social Work Review*, 30 (2), 157-183.
- Lutz, H. (2014). *Intersectionality's (brilliant) career-how to understand the attraction of the concept?* Erişim adresi: https://www.fb03.uni-frankfurt.de/51634119/Lutz_WP.pdf , Erişim tarihi: 05.04.2018.
- Lykke, N. (2010). *Feminist studies: A guide to intersectional theory, methodology and writing*. New York: Routledge.
- Mattsson, T. (2014). Intersectionality as a useful tool: Anti-oppressive social work and critical reflection. *Affilia*, 29 (1), 8–17.
- McCall, L. (2008). The complexity of intersectionality. *Journal of Women in Culture and Society*, 30(3), 1771-1800.
- Mehrotra, G. (2010). Toward a continuum of intersectionality theorizing for feminist social work scholarship. *Affilia*, 25(4), 417–430.
- Murphy, Y., Hunt, V., Zajicek, A. M., Norris, A. N., & Hamilton, L. (2009). *Incorporating intersectionality in social work practice. research, policy, and education*. Washington Dc: NASW Press.
- Nash, JC. (2008). Re-thinking intersectionality. *Feminist Review*, 89 (1), 1-15.

- Norgbey, EB. (2017). The role of feminist standpoint and intersectionality epistemologies in providing insights into the causes of gender disparity in higher education. *Education Journal-Revue de l'éducation*, 6(1), 19-19.
- Ornellas, A., Spolander, G, & Engelbrecht LK. (2018). The global social work definition: Ontology, implications and challenges. *Journal of Social Work*, 18 (2), 222–240.
- Özgür, Ö. (2014). *Çokkültürcü sosyal çalışma*. Ankara: SABEV Yayınları.
- Phoenix, A. & Pattynama, P. (2006). Intersectionality. *European Journal of Women's Studies*, 13 (3), 187-192.
- Phoenix, A. (2006). Interrogating intersectionality: Productive ways of theorising multiple positioning. *Kvinder, Køn & Forskning*, 2 (3), 21-30.
- Prins, B. (2006). Narrative accounts of origins: a blind spot in the intersectional approach? *European Journal of Women's Studies*, 13 (3), 277-90.
- Roland, JC. (2017). *Measuring receptivity to intersectionality: Bridging theory and practice*. (Yüksek Lisans Tezi, Texas Woman's University, Texas).
- Samuels, GM.& Ross-Sheriff, F. (2008). *Identity, oppression, and power: Feminisms and intersectionality theory*. Los Angeles: Sage Publications.
- Shields, SA. (2008). Gender: An intersectionality perspective. *Sex roles*, 59 (5), 301-311.
- Staunæs, D. (2003). Where have all the subjects gone? Bringing together the concepts of intersectionality and subjectification. *NORA: Nordic Journal of Women's Studies*, 11(2), 101-110.
- Thompson, N. (2016). *Güç ve güçlendirme*. Ankara: NİKA Yayınları.
- Truell, R. (2014). Report to the IFSW 2014 general meeting on the review of the global definition of social work. Erişim adresi: http://cdn.ifsw.org/assets/ifsw_94359-2.pdf , Erişim Tarihi: 20.12.2019.
- Valentine, G. (2007). Theorizing and researching intersectionality: a challenge for feminist geography. *The Professional Geographer*, 59(1), 10-21.
- Vidales, GT. (2010). Arrested justice the multifaceted plight of immigrant latinas who faced domestic violence. *Journal of Family Violence*, 25 (6), 533-544.
- Warner, LR. (2008). A best practices guide to intersectional approaches in psychological research. *Sex Roles*, 59 (5), 454-463.
- Women's Rights and Economic Change. (2004). Intersectionality: a tool for gender and economic justice. Erişim adresi: <https://www.awid.org/publications/intersectionality-tool-gender-and-economic-justice> ,Erişim tarihi: 15.05.2019.

- Yates, HT.& Rai, A. (2018). A scoping review of feminism in u.s. social work education: Strategies and implications for the contemporary classroom. *Journal of Evidence-Informed Social Work*, 1-13.
- Yuval-Davis, N. (2006). Intersectionality and feminist politics. *European Journal of Women's Studies*, 13 (3), 193-209.